

Ірина Вікторівна **НОВІЦЬКА**

аспірантка, Центральнотуркранський державний університет імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4787-9970>

e-mail: inovitska@cuspu.edu.ua

ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті визначено зміст поняття «освіта», висвітлено та узагальнено наукові підходи стосовно трактування «освіти». На основі аналізу наукових поглядів вчених та чинного законодавства України запропоновано авторське розуміння поняття «освіта». Досліджено сутність адміністративно-правового регулювання. Визначено значення адміністративно-правового регулювання у сфері освіти. Наголошено, що ефективне адміністративно-правове регулювання в освітній сфері є важливим для забезпечення якісної освіти, забезпечення прав та інтересів учасників освітнього процесу, вирішення проблем доступності у навчанні, а також для забезпечення відповідності освітнього законодавства міжнародним стандартам.

Ключові слова: освіта, об'єкт, адміністративно-правове регулювання, об'єкт адміністративно-правового регулювання

ВСТУП

Сучасне суспільство стоїть перед значними викликами та завданнями у сфері освіти. Освіта визнається ключовим чинником розвитку та формування конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації та швидкозмінних технологій. Адміністративно-правове регулювання є ключовим елементом у створенні та впровадженні державної політики у сфері надання освітніх послуг. Злагоджена система адміністративно-правового регулювання стає важливим інструментом у забезпеченні якості, доступності та ефективності освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням вивчення поняття «освіта» приділяли увагу такі вчені: В. Андрущенко, О. Биковська, А. Євтодюк, О. Євтухова, І. Зайченко, Л. Зеліско, С. Клепко, О. Кулініч, П. Макушев, В. Огнев'юк, О. Поліщук, О. Рогова, В. Ягупов та ін. Дослідженню сутності поняття адміністративно-правового регулювання в різних сферах суспільних відносин приділяли свою увагу такі науковці, як: Ю. Будник, А. Гетьман, В. Галуцько, В. Гарашук, А. Гетьман, І. Городецька, І. Грицай, Т. Коломоєць, А. Матвійчук, Л. Наливайко, Ю. Чернишова, І. Шопіна та ін. Питання адміністративно-правового регулювання у сфері освіти досліджували такі вчені: Н. Губернська, В. Комзюк, І. Литвин, С. Литвиненко, В. Невядовський, В. Резніченко, І. Хомишин, І. Хохлова, Р. Шаповал та ін.

МЕТА статті – розкрити сутність поняття «освіта» та дослідити освіту як об'єкт адміністративно-правового регулювання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети застосовано дослідження вітчизняних вчених, чинного законодавства, а також матеріали періодичних видань. У дослідженні застосовано методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасна освіта є невід'ємною частиною суспільного розвитку. Вона не лише забезпечує набуття знань та навичок, але й формує особистісні якості, розвиває критичне мислення, сприяє розширенню горизонтів та підвищує культурний рівень суспільства загалом.

Насамперед пропонуємо розглянути поняття категорії «освіта». Термін «освіта» є багатоаспектним явищем, що застосовується у різних науках, зокрема у соціології, філософії, педагогіці, психології, правознавстві, економіці, кібернетичі тощо.

Вперше термін «освіта» знайшов своє визначення у філософії, оскільки саме в цій галузі науки зазвичай знаходять пояснення для різноманітних явищ, що мають багатозначний характер. Аналізуючи філософські трактування терміна «освіта», можемо зауважити, що ця наука розглядає освіту насамперед як шлях до підвищення духовних та моральних якостей особистості, а вже потім як процес засвоєння людиною нової інформації.

У літературі вказується, що освіта – це система навчання, соціалізації та розвитку, яка спрямована на засвоєння особою системи елементів об'єктивного досвіду людства, необхідного для успішного здійснення нею діяльності в обраній сфері суспільної практики та визнана суспільством як певний рівень розвитку особистості. Водночас під соціалізацією розуміють якісну й кількісну зміну системи цінностей, соціально значущих переконань і настанов, ціннісних орієнтацій, ідеалів, моральних якостей особистості, необхідних для досягнення успіху в певному суспільстві (соціумі). Поняття «освіта» відрізняється широтою смислових значень, багатогранністю аспектів актуальності, глибиною значущості. У класичній теорії навчання зазначається, що категорія освіти має п'ять аспектів: освіта як цінність як система, як процес, як послуга, а також як результат [1, с. 8].

З огляду на викладене можемо зробити висновок, що освіта є комплексною системою, що об'єднує навчання, соціалізацію та розвиток, і спрямована на засвоєння особою ключових аспектів глобального досвіду.

Великий тлумачний словник сучасної української мови дає таке тлумачення досліджуваного поняття, як освіта – сукупність знань, здобутих у процесі навчання (рівень, ступінь, знань, здобутих у процесі навчання; освіченість); піднесення рівня знань; навчання (процес засвоєння знань); загальний рівень знань у суспільстві, державі (система навчально-виховних заходів; система закладів і установ, через які здійснюються ці заходи [2, с. 857].

Проте в українському педагогічному словнику освіта

визначена як духовне обличчя людини, яке створюється під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини. Водночас головним є не обсяг знань, а поєднання останніх з особистісними якостями, вміння самостійно розпоряджатися своїми знаннями [3, с. 241].

Так, український педагогічний словник визначає освіту як процес формування духовного обличчя людини через вплив моральних і духовних цінностей та виховних практик.

Відповідно до Закону України «Про освіту» освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [4].

Також Законом України «Про освіту» визначено мету освіти, якою є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [4].

На думку О. Рогової під поняттям «освіта» під різним кутом зору розуміють освітньо-виховну діяльність дорослих стосовно нового покоління, процес неперервного особистісного зростання, та результат освітньо-виховного процесу в конкретній змістовій лінії чи в його багатовимірності [5, с. 69]. У зазначеному визначенні дослідниця вказує про освітньо-виховну діяльність дорослих, що говорить про те, що людина має право постійно отримувати знання, розвиватися та займатися науковою діяльністю протягом свого життя без вікових обмежень.

Освіта – це суспільно організований і нормований процес (і його результат) постійної передачі попередніми поколіннями наступним соціально значущого досвіду, який в онтогенетичному плані становлення особистості є її генетичною програмою і соціалізацією [6, с. 136].

Також ми погоджуємося з думками науковців В. Огнев'юка та С. Сисоевої, які підкреслюють, що динаміка у розумінні поняття «освіта», розширення соціального і суспільного контексту цього поняття передусім пов'язано зі зростанням ролі освіти в життєдіяльності сучасного суспільства. Освіта реально стає продуктивною силою й гарантом національної безпеки держави. Все більш залежною від знань кожного індивіда стає сучасна економіка, оскільки сьогодні основним засобом підвищення її ефективності є людські ресурси (сукупний інтелект та знання людей, їх здатність до інноваційної діяльності, творчі й управлінські якості тощо) [7, с. 45].

Проаналізувавши думки науковців, вважаємо за доцільне запропонувати власне визначення поняття освіти. Отже освіту можна визначити як процес набуття оновлених навичок та ключових компетентностей, як

якісного показника освітнього процесу, направлено на розвиток особистості та її інтелектуального, емоційного, соціального та культурного зростання. Це систематична передача й отримання інформації, сприяння розвитку критичного мислення та усвідомлення світу, а також формування навичок для успішного функціонування у суспільстві.

Освіта також зображена як педагогічний процес, що передбачає передачу знань, досвіду та формування певних характеристик особистості. Цей процес обов'язково має бути структурованим, організованим і спрямованим на досягнення конкретних цілей.

Рухаючись далі, пропонуємо розкрити погляди науковців на визначення адміністративно-правового регулювання. Науковці В. Загуменник, В. Мусяк та В. Проценко під адміністративно-правовим регулюванням пропонують розуміти цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових заходів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб нормального функціонування громадянського суспільства й держави [8, с. 400]. П. Литовченко визначає адміністративно-правове регулювання як планомірний вплив адміністративно-правових норм на визначені суспільні відносини, що здійснюється за допомогою адміністративно-правових засобів, з метою забезпечення прав, свобод і інтересів фізичних чи юридичних осіб, зокрема у публічно-правовій сфері, для звичного функціонування суспільства та держави [9, с. 130]. На думку В. Теремецького, адміністративно-правове регулювання варто розглядати як цілеспрямований вплив правових норм, прийнятих державою, що забезпечується відповідними адміністративно-правовими засобами, за допомогою якого врегульовуються суспільні відносини [10, с. 51]. Отже, ми можемо прослідкувати, що всі зазначені вище визначення адміністративно-правового регулювання, запропоновані науковцями, є досить схожими.

Зі свого боку, дослідник С. Стеценко вказує, що адміністративно-правове регулювання – це сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [11, с. 63].

Слушною є думка А. Матвійчука, який стверджує, що у юридичній науці немає єдиного та усталеного підходу до визначення адміністративно-правового регулювання. Є велика кількість пропонуєваних дефініцій, які досить істотно відрізняються одна від одної. Водночас учений робить висновок, що є низка ознак, на які звертається загальна увага, тому вони можуть слугувати характерними ознаками адміністративно-правового регулювання [12, с. 123]. Як бачимо, науковець вказує на відсутність однозначного визначення адміністративно-правового регулювання в юридичній науці та робить висновок про наявність певних ознак, які можуть вважатися характерними для адміністративно-правового регулювання.

Повертаючись до теми нашого дослідження розглянемо освіту як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Одразу варто відзначити, що правове регулювання в освітній сфері більшою мірою здійснюється на основі адміністративного законодавства. Адміністративно-правове регулювання сфери освіти є важливим склад-

ником, оскільки забезпечує системність та ефективність у функціонуванні освітнього процесу, визначає права та обов'язки учасників освітнього процесу, регулює взаємини між ними, а також встановлює стандарти якості та безпеки навчального середовища.

Дослідник І. Литвин під об'єктом адміністративних правовідносин у сфері надання освітніх послуг вважає частину загально-публічних потреб та інтересів, що реалізуються та споживаються, а також забезпечуються фізичними та (або) юридичними особами (суб'єктами) за допомогою норм адміністративного права з метою забезпечення освітньої політики держави та сталого розвитку суспільства [13, с. 117]. До того ж вчений І. Литвин наголошує на тому, що об'єкт адміністративних правовідносин у сфері освітніх послуг поділити на два складники: 1) основний (безпосередній); 2) додатковий (дотичний). До основного (безпосереднього) об'єкта адміністративних правовідносин у сфері освітніх послуг науковець відносить: матеріальні блага (документ про освіту, освітня програма, державні стандарти тощо); діяльність та поведінку суб'єктів (проходження атестації, сумлінне ставлення до навчання тощо); нематеріальні блага (уся різноманітність освітніх послуг, духовні цінності, публічний та приватний інтерес тощо). До додаткового (дотичного) об'єкта адміністративних правовідносин у сфері освітніх послуг дослідник відносить: науково-методичне забезпечення освіти (підготовка навчальної та наукової літератури, навчально-методичної документації та забезпечення нею освітніх стандартів шляхом створення наукових, науково-виробничих підрозділів, об'єднань, асоціацій, технологічних парків, центрів нових інформаційних технологій, науково-технічної творчості та інших формувань); соціально-педагогічний патронаж (сприяє взаємодії навчальних закладів, сім'ї і суспільства у вихованні дітей, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам, особам, які їх замінюють); медичне обслуговування (забезпечується місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, здійснюється закладами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, відомчими закладами охорони здоров'я відповідно до чинного законодавства); організація харчування; забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у навчальних закладах; забезпечення форменим одягом студентів, курсантів та працівників вищих навчальних закладів, статутами яких передбачено носіння такого одягу; соціальний захист учасників освітніх правовідносин [13, с. 117]. Ми вва-

жаємо, що такий поділ є цілком слушним, оскільки освітній процес є досить комплексним та включає в себе багато аспектів.

Система управління у сфері освіти є основним механізмом координації та регулювання освітнього процесу. Вона включає в себе багато аспектів, таких як стратегічне планування, розроблення та впровадження освітніх програм, фінансове управління, оцінювання якості навчання, а також управління персоналом.

Також варто зауважити, що освітня сфера постійно еволюціонує, змінюючись під впливом нових технологій, соціокультурних та економічних факторів. Ефективне адміністративно-правове регулювання в цій сфері є важливим для забезпечення якісної освіти, забезпечення прав та інтересів учасників освітнього процесу, вирішення проблем доступності у навчанні, а також для забезпечення відповідності освітнього законодавства міжнародним стандартам. З урахуванням швидкої зміни науково-технічного прогресу адаптоване та ефективне адміністративно-правове регулювання у сфері освіти стає ключовим для забезпечення сталого розвитку суспільства.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження сутності поняття освіта, можемо сформулювати власне визначення зазначеної категорії. Отже, освіта – це процес набуття оновлених навичок та ключових компетентностей, як якісного показника освітнього процесу, направлено на розвиток особистості та її інтелектуального, емоційного, соціального та культурного зростання; це систематична передача й отримання інформації, сприяння розвитку критичного мислення та усвідомлення світу, а також формування навичок для успішного функціонування у суспільстві.

Адміністративно-правове регулювання у сфері освіти необхідне для забезпечення доступності якісної освіти для всіх верств населення, вирішення проблем нерівності в освітньому процесі, забезпечення стандартів та якості навчальних програм і послуг, а також забезпечення прав та інтересів учасників освітнього процесу, включаючи учнів, студентів, вчителів і батьків.

Адміністративно-правове регулювання також спрямоване на забезпечення ефективного управління освітніми закладами, розроблення стратегічних напрямів розвитку освіти, а також впровадження інноваційних підходів у навчальний процес. Отже, освіта як об'єкт адміністративно-правового регулювання є важливим складником для досягнення соціального, економічного та культурного розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Головенкін В.П. Педагогіка вищої школи. Київ, 2019. 290 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь, 2005. 1728 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 366 с.
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145–VIII. Дата оновлення: 04.01.2024. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Рогова О. Про ціннісне наповнення сучасної освіти. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2018. № 17. С. 66–72.
6. Зайченко І.В. Педагогіка. Київ, 2016. 608 с.
7. Огнев'юк В., Сисосва С. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти. *Рідна школа*. 2012. № 4-5. С. 44-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_4-5_9
8. Адміністративне право України: основні категорії та поняття : навчальний посібник / В.І. Загуменник та ін. Київ, 2010.

512 с.

9. Литовченко П.В. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері комунального господарства. *Митна справа*. 2012. № 2 (80). 130 с.
10. Теремецький В.І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2012. № 1 (35). С. 50-54.
11. Стеценко С. Г. Адміністративне право України. Київ, 2007. 624 с.
12. Матвійчук А. Визначення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення регуляторної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 121–124.
13. Литвин І. Об'єкти адміністративно-правових відносин у сфері надання освітніх послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 114–118.

References

1. Holovenkin V.P. Pedagogy of Higher Education. Kyiv, 2019. 290 p. (in Ukrainian).
2. Great Explanatory Dictionary of Modern Ukrainian Language / ed. V.T. Busel. Irpin, 2005. 1728 p. (in Ukrainian).
3. Honcharenko S. Ukrainian Pedagogical Dictionary. Kyiv, 1997. 366 p. (in Ukrainian).
4. On Education: Law of Ukraine dated September 5, 2017, No. 2145–VIII. Date of updated: January 4, 2024. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (in Ukrainian).
5. Rohova O. On the Value Content of Modern Education. Lviv University Herald. Series Philosophy-Political Studies. 2018. No. 17. pp. 66–72. (in Ukrainian).
6. Zaichenko I.V. Pedagogy. Kyiv, 2016. 608 p. (in Ukrainian).
7. Ohnieviuk V., Sysoieva S. Education Science – a Scientific Direction of Integrated Research in the Field of Education. *Native School*. 2012. No. 4-5. pp. 44-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_4-5_9 (in Ukrainian).
8. Administrative Law of Ukraine: Basic Categories and Concepts: educational manual / V.I. Zahumennyk et al. Kyiv: Polyhrafist, 2010. 512 p. (in Ukrainian).
9. Lytovchenko P.V. The Concept of Administrative-Legal Regulation in the Field of Municipal Economy. *Customs Affairs*. 2012. No. 2 (80). 130 p. (in Ukrainian).
10. Teremetskyi V.I. The Concept of Administrative-Legal Regulation in the Taxation Sphere. *State and Regions. Series "Law"*. 2012. No. 1 (35). P. 50-54.
11. Stetsenko S.H. Administrative Law of Ukraine. Kyiv, 2007. 624 p. (in Ukrainian).
12. Matviychuk A. Definition of Administrative-Legal Regulation in the Field of Regulatory Policy Provision. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2018. No. 11. pp. 121–124. (in Ukrainian).
13. Lytvyn I. Objects of Administrative-Legal Relations in the Provision of Educational Services. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2016. No. 6. pp. 114–118. (in Ukrainian).

Iryna NOVITSKA

postgraduate student, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4787-9970>

e-mail: inovitska@cuspu.edu.ua

EDUCATION AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

The paper defines the concept of "education", elucidates and synthesizes scientific approaches regarding the interpretation of "education". Based on the analysis of scholarly views and current legislation in Ukraine, the authors propose their own understanding of the concept of "education". It has been clarified that the term "education" is a multifaceted phenomenon used in various sciences, including sociology, philosophy, pedagogy, psychology, jurisprudence, economics, cybernetics, and others. It is generalized that education is a comprehensive system that integrates learning, socialization, and development, aimed at individual acquisition of key aspects of global experience. The essence of administrative-legal regulation is examined, and the significance of administrative-legal regulation in the sphere of education is determined. It is emphasized that effective administrative-legal regulation in the educational sphere is important for ensuring quality education, safeguarding the rights and interests of participants in the educational process, addressing issues of accessibility in education, as well as for ensuring compliance of educational legislation with international standards. It is concluded that administrative-legal regulation in the field of education is necessary to ensure accessibility of quality education for all segments of the population, address issues of inequality in the educational process, ensure standards and quality of educational programs and services, as well as safeguard the rights and interests of participants in the educational process, including students, teachers, and parents.

Keywords: *education, object, administrative and legal regulation, object of administrative and legal regulation*